

Διάγραμμα μαθήματος

Κωδικός Μαθήματος THEO-560DL	Τίτλος Μαθήματος Ποιμαντική, ηθική, βιοηθική, οικολογία, ιεραποστολική	Πιστωτικές Μονάδες ECTS 7,5
Προαπαιτούμενα Κανένα	Τμήμα Θεολογίας	Εξάμηνο Εαρινό
Κατηγορία Μαθήματος Υποχρεωτικό	Γνωστικό Πεδίο Ποιμαντική, ηθική, βιοηθική, οικολογία, ιεραποστολική	Γλώσσα Διδασκαλίας Ελληνικά
Επίπεδο Σπουδών Μεταπτυχιακές σπουδές	Διδάσκων Καθηγητής Απόστολος Νικολαΐδης Καθηγητής Αθανάσιος Γκίκας Καθηγητής Σεβασμιώτατος Μακάριος Τυλληρίδης	Έτος Σπουδών Α
Τρόπος Διδασκαλίας Εξ Αποστάσεως	Πρακτική Άσκηση	Συναπαιτούμενα Κανένα

Οι βασικοί στόχοι του μαθήματος είναι:

Στόχοι μαθήματος

Οι βασικοί στόχοι του μαθήματος είναι:

- Η γνώση τεσσάρων κατευθύνσεων της θεολογικής επιστήμης:
 - 1 Η ποιμαντική ασχολείται με το ποιμαντικό έργο της Εκκλησίας από την σκοπιά της συμβουλευτικής ποιμαντικής, της ποιμαντικής επικοινωνίας, και της ποιμαντικής του ανθρωπίνου προσώπου. Προϋπόθεση για την επιτυχία του έργου της ποιμαντικής είναι η μελέτη της ψυχολογίας της θρησκείας
 - 2 Η ηθική διερευνά την ορθόδοξη πνευματική ζωή και την διαμόρφωση του ορθόδοξου χριστιανικού ήθους και την εφαρμογή του στην καθημερινότητα των λαών
 - 3 Η βιοηθική αποτελεί θεμελιώδη κλάδο της χριστιανικής ηθικής για την αντιμετώπιση των μεγάλων συγχρόνων προβλημάτων. Εδώ ανάγονται και τα θέματα της οικολογίας
 - 4 Η ιεραποστολική αναφέρεται σε ανθρώπους και λαούς που δεν είναι Χριστιανοί και προσανατολίζεται στους διαύλους επικοινωνίας με αυτούς και στον τρόπο μεταδόσεως του ευαγγελικού μηνύματος
- Η αφύπνιση σε θέματα ποιμαντικής ευθύνης. Η παρουσίαση και ανάπτυξη τεσσάρων βασικών προϋποθέσεων της ποιμαντικής έχει σκοπό να καταδείξει τη σπουδαιότητα του μαθήματος, όχι μόνο για τους κληρικούς - ποιμένες αλλά και για όλο το πλήρωμα της Εκκλησίας

- Η κατανόηση της σημασίας της σχέσης της Εκκλησίας με τον κόσμο, αλλά και πώς αυτή η σχέση μπορεί να διολισθήσει στην εκκοσμίκευση. Με παραδείγματα και τεκμηρίωση από την Καινή Διαθήκη καταφαίνεται πώς ο Χριστός είδε τον πεπτωκότα κόσμο αλλά και πόσο τον αγάπησε και θυσιάστηκε για αυτόν. Έτσι φωτίζεται το θέμα της σχέσης της Εκκλησίας με τον κόσμο και επισημαίνονται οι βασικοί άξονες, που λειτουργούν αποτρεπτικά προς την εκκοσμίκευση
- Η απόδοση της σύνδεσης δόγματος και ήθους και η έκφρασή τους στη λατρεία της Εκκλησίας, καθιστώντας σαφές τι εκφράζει το χριστιανικό ήθος και τι την αήθεια και ποια είναι η έννοια της πνευματικής ζωής
- Η ενημέρωση για τη σχέση βιοηθικής και χριστιανικής ηθικής, καθώς και βασικά θέματα της γενετικής και της βιοηθικής, που αφορούν την ανθρώπινη ζωή
- Η αναγκαιότητα παρουσίασης του προβλήματος της οικολογίας αλλά και η ανάγκη θεολογικής θεώρησης με βάση τα κείμενα και την παράδοση της Εκκλησίας
- Ο προβληματισμός σχετικά με την αναγκαιότητα της ιεραποστολής αλλά και τον τρόπο εκφοράς του κηρύγματος

Μαθησιακά αποτελέσματα

Οι μεταπτυχιακοί φοιτητές / μεταπτυχιακές φοιτήτριες θα μπορούν:

- Να κατανοήσουν τον τρόπο της ποιμαντικής προσέγγισης της Εκκλησίας στον σημερινό άνθρωπο και τον τρόπο συνδυασμού της θεολογικής μελέτης και της ποιμαντικής πρακτικής σε εννοιακό επίπεδο
- Να αντιληφθούν τον παρεμβατικό ρόλο της Εκκλησίας στην αντιμετώπιση κοινωνικών προβλημάτων στο πλαίσιο της εφαρμογής μεθόδων προσεγγίσεως συγχρόνων προβλημάτων και τάσεων με τρόπο που να διευκολύνει την ανάπτυξη διαλόγου και υποστηρικτών μηχανισμών για όλες τις κοινωνικές ομάδες και στο πλαίσιο της μελέτης θεμάτων ηθικής, βιοηθικής, οικολογίας και ιεραποστολικής
- Να κατανοήσουν την ύπαρξη νέων ποιμαντικών αναγκών στους χριστιανούς αλλά και στις κοινωνίες των ανθρώπων του σήμερα και να εξασφαλίσουν τις προϋποθέσεις διεξαγωγής ενός γόνιμου προβληματισμού για τον τρόπο αντιμετώπισης των σημερινών αναγκών από πλευράς Εκκλησίας
- Να κατανοήσουν ότι η οικουμενικότητα και η παγκοσμιότητα της Εκκλησίας δεν έχει σχέση με την έντονα προωθούμενη στις ημέρες μας παγκοσμιοποίηση
- Να εμπεδώσουν την αλληλεξάρτηση και αλληλοπεριχώρηση δόγματος, λατρείας και ήθους και να κατανοήσουν τη σημασία του ορθόδοξου χριστιανικού ήθους και της ορθόδοξης πνευματικής ζωής, καθώς και τι συνιστά το χριστιανικό ήθος και τι την αήθεια, δηλαδή την έλλειψη ήθους ή την εκτροπή από αυτό
- Να μελετήσουν και να παρουσιάσουν βασικές παραμέτρους της ορθόδοξης πνευματικής ζωής μας, όπως η καταπολέμηση των παθών, η μετάνοια, η προσευχή, η λειτουργική ζωή και η κοινωνία με τον Θεό
- Να κατανοήσουν την έννοια της Βιοηθικής
- Να κατανοήσουν ότι η οικολογική κρίση δεν είναι απλά μια επιστημονική ή τεχνολογική αδυναμία αλλά ότι πρωτίστως και προπάντων αποτελεί πνευματικό πρόβλημα και ότι η βιβλική και η πατερική παράδοση, επομένως η θεολογία, έχουν λόγο και μπορούν να δείξουν διέξοδο στο οικολογικό αδιέξοδο

- Να κατανοήσουν πόσο αναγκαίο και αναπόσπαστο μέρος της λατρείας είναι το κήρυγμα, αλλά και πώς πρέπει να εκφέρεται ο εκκλησιαστικός λόγος στην ιεραποστολή της Εκκλησίας

Περιεχόμενο μαθήματος

Το περιεχόμενο του μαθήματος αποτελείται από τις ακόλουθες θεματικές ενότητες:

Μέρος I Ποιμαντική

- Το ποιμαντικό έργο της Εκκλησίας
- Ποιμαντικές προτεραιότητες σήμερα
- Σχέση Εκκλησίας και κόσμου. Εκκοσμίκευση

Μέρος II Ηθική

- Το ήθος στα όρια του δόγματος και της λατρείας
- Ήθος και αήθεια
- Όψεις της ορθόδοξης πνευματικής ζωής

Μέρος III Βιοηθική

- Εισαγωγή. Εμφάνιση της βιοηθικής
- Προκλήσεις της βιοηθικής στην αρχή της ανθρώπινης ζωής
- Προκλήσεις της βιοηθικής στο τέλος της ανθρώπινης ζωής

Μέρος IV Οικολογία

- Η οικολογική κρίση ως πνευματική

Μέρος V Ιεραποστολική

- Ιεραποστολική αναγκαιότητα του κηρύγματος
- Ο εκκλησιαστικός λόγος σήμερα

Μαθησιακές δραστηριότητες και διδακτικές μέθοδοι

Διαλέξεις, σεμινάρια, παρακολούθηση μαθημάτων, ατομική καθοδήγηση

Μέθοδοι αξιολόγησης

Εβδομαδιαίες δραστηριότητες, γραπτή εργασία και τελική γραπτή εξέταση

Απαιτούμενα διδακτικά εγχειρίδια και βιβλιογραφία

Βιβλιογραφία

Ελληνική βιβλιογραφία

- 1 Κεσελόπουλος, Αν., “Ιεραποστολική και ποιμαντική αναγκαιότητα του κηρύγματος”, στον τόμο Δίκαιον Όφλημα, Τιμητικός τόμος επί τη πενήτηκονταετηρίδι αρχιερατείας του Μητροπολίτου Καρυστίας και Σκύρου κ. κ. Σεραφεΐμ, Αθήνα 2018, σσ. 569-578
- 2 Κεσελόπουλος, Αν., “Ο εκκλησιαστικός λόγος σήμερα. Μια αποφατική προσέγγιση”, στο Προτάσεις Ποιμαντικής Θεολογίας, Θεσσαλονίκη 2003, σσ. 67-83 και στον τόμο Ιησούς Χριστός η του κόσμου ζωή, επιμ. Στ. Φωτίου Κέντρο Μελετών Ιεράς Μονής Κύκκου, Λευκωσία 2000, σσ. 444-454
- 3 Κεσελόπουλος, Αν. Γ., “Η πνευματική ζωή κατά τον Νικόλαο Καβάσιλα”. Στο βιβλίο Προτάσεις Ποιμαντικής Θεολογίας, σσ. 243-270
- 4 Κεσελόπουλος, Αν. Γ., Πάθη και αρετές στη διδασκαλία του αγίου Γρηγορίου του Παλαμά, Αθήνα 1990
- 5 Κεσελόπουλος, Αν. Γ., Προτάσεις Ποιμαντικής Θεολογίας, Θεσσαλονίκη 2003, σσ. 15-30
- 6 Νικολαΐδης, Α., Η ανθρώπινη ζωή μεταξύ Επιστήμης και Ηθικής, Αθήνα 2019
- 7 Νικολαΐδης, Α., Θρησκείες και Ηθική, Αθήνα 2019
- 8 Νικολαΐδης, Α., Ο διάλογος των Θρησκειών, των Εκκλησιών και των Θεσμών, Αθήνα 2018
- 9 Νικολαΐδης, Α., Θρησκευτικότητα, ηθικότητα, νομιμότητα, Αθήνα 2014
- 10 Νικολαΐδης, Α., Από τη Γένεση στη Γενετική, Αθήνα 2014
- 11 Νικολαΐδης, Α., “Η κοινωνική ευθύνη της Εκκλησίας κατά τον ιερό Φώτιο”, Εκκλησία 2, 2014, σσ. 90-106
- 12 Νικολαΐδης, Α., Κοινωνικός Χριστιανισμός, Αθήνα 2013
- 13 Νικολαΐδης, Α., Φανατισμός. Θεολογική, Ψυχολογική, Ηθική και Κοινωνιολογική προσέγγιση, Αθήνα 2012
- 14 Νικολαΐδης, Α., Κοινωνιολογία της Θρησκείας, Αθήνα 2011
- 15 Νικολαΐδης, Α., Κοινωνική Ηθική, Αθήνα 2009
- 16 Νικολαΐδης, Α., Κοινωνιολογία της Θρησκείας, Αθήνα 2007
- 17 Νικολαΐδης, Α., Κριτική θεωρία και κοινωνική λειτουργία της Θρησκείας, Αθήνα 2006
- 18 Νικολαΐδης, Α., Κριτική Θεολογία, Αθήνα 2002
- 19 Νικολαΐδης, Α., Η διαλεκτική ιερότητας και κοινωνικότητας στο έργο του Emile Durkheim, Αθήνα 2001
- 20 Νικολαΐδης, Α., Η κοσμολογία της άσκησης και παραίτησης, Κατερίνη 1990
- 21 Νικολαΐδης, Α., Κοινωνικοπολιτική Επανάσταση και Πολιτική Θεολογία, Κατερίνη 1987
- 22 Νικολαΐδης, Α., “Ο Χριστιανισμός για την πατρίδα”, Η Δράση μας, Μάρτιος 1975, σ. 32
- 23 Νικολαΐδης, Αργ., (επιμ.), Ο Κόσμος στην Επιστήμη και τη Θρησκεία. Διάλογος ανάμεσα στη σύγχρονη Επιστήμη και την Ορθόδοξη Παράδοση, Θεσσαλονίκη 2018

Προτεινόμενα διδακτικά εγχειρίδια και συμπληρωματική βιβλιογραφία

Προαιρετική βιβλιογραφία

Ελληνική βιβλιογραφία

- 1 Αλαχιώτης, Στ., Η πρόκληση των γονιδίων, Αθήνα 1999
- 2 Αυγουστίδης Αδαμάντιου (Πρωτοπρ.), Ποιμένας και θεραπευτής. Ζητήματα Ποιμαντικής, Ψυχολογίας και Ποιμαντικής Πρακτικής, Αθήνα 1999
- 3 Αφιέρωμα του Περιοδικού Αναλόγιον, έκδ. Ιεράς Μητροπόλεως Σερβίων και Κοζάνης, Τεύχος 4, Κοζάνη 2003
- 4 Βασ. Καλλιακμάνης (Πρωτοπρ.), Μεθοδολογικά Πρότερα της Ποιμαντικής, Θεσσαλονίκη 2000
- 5 Βλάχος Ιερόθεος, Μητρ. Ναυπάκτου, Η θέση της Εκκλησίας για τις μεταμοσχεύσεις. Εισήγηση στη Σύνοδο της Ιεραρχίας της Εκκλησίας της Ελλάδος 12.10.1999
- 6 Βουλγαράκης, Η., Χριστιανισμός και κόσμος. Αναζητώντας έναν σύγχρονο χριστιανικό λόγο, Αθήνα 1993
- 7 Γεώργιος Καψάνης, Καθηγούμενος Ιεράς Μονής Οσίου Γρηγορίου, Θέματα Εκκλησιολογίας και Ποιμαντικής, Θεσσαλονίκη 1975
- 8 Γιαμβριάς, Χ., “Οι σύγχρονες εξελίξεις των βιολογικών επιστημών, πρόκληση για τον σημερινό άνθρωπο”. Στο περιοδικό Ακτίνες, Τεύχος 579, Μάρτιος 1997, σσ. 73-77
- 9 Γιανναράς, Χρ., Η ελευθερία του ήθους, Αθήνα 1987
- 10 Γιατζάκης, Π., “Η ζωή ως επιβίωση και ο θάνατος ως τραγωδία. Ηθικά προβλήματα στο μεθώριο της ανθρωπίνης ύπαρξης”. Στο περιοδικό Σύναξη, Τεύχος 68, Αθήνα 1998
- 11 Γκίκας Αθανάσιος (Πρωτοπρ.), Η τελετή της Θείας Λειτουργίας. Ποιμαντική θεώρηση, Θεσσαλονίκη 1998
- 12 Γουσίδης, Αλεξ., Ποιμαντική στη σύγχρονη κοινωνία, Θεσσαλονίκη 1984, σσ. 48 κ. εξ.
- 13 Δελικωνσταντής, Κ., Το ήθος της ελευθερίας, Αθήνα 1990
- 14 Ευθύμιος Στύλιος (Μητροπολίτης Αχελώου), Το σύγχρονον αστικών περιβάλλον ως ποιμαντικό πρόβλημα, Αθήνα 1980
- 15 Ζαννής, Τ., “Προβλήματα βιοηθικής”. Στο Περιοδικό Σύναξη, Τεύχος 34, Αθήνα 1990
- 16 Κεσελόπουλος, Αν. Γ., “Η επίδραση της Παύλειας διδασκαλίας για το φυσικό περιβάλλον στην πατερική παράδοση”, στον τόμο Πρακτικά Διεθνούς Επιστημονικού Συνεδρίου “Ο Απόστολος Παύλος και το φυσικό περιβάλλον”, Βέροια 1999, σσ. 241-260
- 17 Κεσελόπουλος, Αν. Γ., “Η κοινωνικότητα ως μοναξιά και η Εκκλησία ως αληθινή κοινωνία”. Στον τόμο Μαρτυρία ζωής, επιμ. Στ. Φωτίου, Αθήνα 1999
- 18 Κεσελόπουλος, Αν. Γ., “Θεολογία και Οικολογία ή η Άσκηση και η Ευχαριστία μπροστά στην οικολογική πρόκληση”, στο περ. Εκκλησιαστικός Κήρυκας, Θεολογική Επετηρίδα Ιεράς Μητροπόλεως Κιτίου, τομ. Β΄, Λάρνακα 1991, σσ. 52-59
- 19 Κεσελόπουλος, Αν. Γ., “Θεολογικές επισημάνσεις για τη οικολογική κρίση”, στο περ. Έξοδος, τεύχος 5 (9), Αθήνα 1991, σσ. 22-25
- 20 Κεσελόπουλος, Αν. Γ., “Ο μοναχισμός και το φυσικό περιβάλλον”, στο περ. Μαρτυρία (Αφιέρωμα στη Γερόντισσα Θεοσέμνη), Ιερά Μητρόλη Κυδωνίας και Αποκορώνου, τεύχος 204, Χανιά Μάιος - Αύγουστος 2000, σσ. 27-32
- 21 Κεσελόπουλος, Αν. Γ., “Οι ιερείς και το φυσικό περιβάλλον”, στο περ. Κληρονομία, τομ. 27, τεύχη 1-2, Θεσσαλονίκη 1995, σσ. 83-97

- 22 Κεσελόπουλος, Αν. Γ., “Ορθοδοξία και περιβάλλον. Natura Lapsa και Οεονομία Natura στην Ορθόδοξη Παράδοση”, στον τόμο Η Περιβαλλοντική Πολιτική στην Ελλάδα, Αθήνα 1995, σσ. 203-219
- 23 Κεσελόπουλος, Αν. Γ., “Το φυσικό περιβάλλον στον Παπαδιαμάντη”, στο περ. Αντί, τεύχ. 463, Αθήνα 1991
- 24 Κεσελόπουλος, Αν. Γ., Άνθρωπος και φυσικό περιβάλλον. Σπουδή στον άγιο Συμεών το Νέο Θεολόγο, Αθήνα 1992
- 25 Κεσελόπουλος, Αν. Γ., Η λειτουργική παράδοση στον Αλέξανδρο Παπαδιαμάντη, Θεσσαλονίκη 1994
- 26 Κόϊος, Ν., Ηθική θεώρηση των τεχνικών παρεμβάσεων στο ανθρώπινο γονιδίωμα, Θεσσαλονίκη 2002
- 27 Κορναράκης, Ιω., Ποιμαντικά θέματα, Θεσσαλονίκη 1979
- 28 Κούκουρας, Δημ., “Επανευαγγελισμός στις χριστιανικές κοινωνίες”, στο περ. Σύνθεσις, Τμήμα Θεολογίας ΑΠΘ, τευχ. 5, Θεσσαλονίκη 2014
- 29 Κούκουρας, Δημ., Σπουδή στη Χριστιανική Ομιλία Α΄. Το λογοτεχνικό περιβάλλον και η γένεσή της, Θεσσαλονίκη 2009
- 30 Κωνσταντινίδης Χρυσ., μητρ. Εφέσου, “Τεχνητή γονιμοποίηση και θεολογία”, στη σειρά Ορθόδοξια Κατόψεις, τομ. Ι, εκδόσεις Τέρτιος 1991, σσ. 381-456
- 31 Μαντζαρίδης, Γ., Κείμενα Πατερικής Ηθικής, Ιερά Μεγίστη Μονή Βατοπαιδίου, Άγιον Όρος 2015
- 32 Μαντζαρίδης, Γ., Ορθόδοξη Πνευματική ζωή, Θεσσαλονίκη 1993
- 33 Μαντζαρίδης, Γ., Παγκοσμιοποίηση και Παγκοσμιότητα. Χίμαιρα και Αλήθεια, Θεσσαλονίκη 2001
- 34 Μαντζαρίδης, Γ., Πρόσωπο και θεσμοί, Θεσσαλονίκη 1997
- 35 Μαντζαρίδης, Γ., Το ηθικό νόημα του τριαδικού δόγματος, Θεσσαλονίκη 1969
- 36 Μαντζαρίδης, Γ., Χριστιανική Ηθική Ι και ΙΙ, Ιερά Μεγίστη Μονή Βατοπαιδίου, Άγιον Όρος 2015
- 37 Ματσούκας, Ν., Δογματική και Συμβολική Θεολογία, Τομ. Α΄, Θεσσαλονίκη 2004
- 38 Μενούνου, Ιωαν., Κοσμά του Αιτωλού, Διδαχές και Βιογραφία, Αθήνα 1994
- 39 Μητσοπούλου, Ν., Η λεγόμενη ευθανασία, στην Επετ. Θεολογικής Σχολής ΕΚΠΑ, Αθήνα 1981, τομ. 25
- 40 Μουρατίδου, Κωνστ., Χριστοκεντρική Ποιμαντική εν τοις ασκητικοίς του Μεγάλου Βασιλείου, Αθήνα 1962
- 41 Νέλλας, Παν., Ζών θεούμενον, Προοπτικές για μια ορθόδοξη κατανόηση του ανθρώπου, Αθήνα 1979
- 42 Νησιώτης, Νικ., “Μια ορθόδοξη θεώρηση των σύγχρονων τάσεων για το ευαγγελικό κήρυγμα”, στο περ. Σύναξη, τευχ. 99, σ. 37 κ.εξ.
- 43 Νικολαΐδης, Απ., Προβληματισμοί χριστιανικού ήθους, Αθήνα 2000
- 44 π. Βασίλειος Θερμός, Ποιμόνοντες μετ’ επιστήμης, Αθήνα 1996
- 45 Πάγκαλος, Κων., “Γενετική Συμβουλευτική και προγεννητική διάγνωση γενετικών νόσων”, στον τόμο Εμβρυομητρική Ιατρική, Θεσσαλονίκη 1996
- 46 Παπαγιάννης π. Κων., “Λειτουργικών απόπων επισήμανσις”, στο περ. Γρηγόριος ο Παλαμάς, τευχ. 767, Θεσσαλονίκη 1997
- 47 Παπαθανασίου, Θαν., Ανεσιότητα και παραπεμπτικότητα, Αθήνα 1998
- 48 Παρασκευαΐδης Χριστόδουλος (Αρχιεπίσκοπος Αθηνών), Βασικά σημεία ηθικής ιατρικής δεοντολογίας, Αθήνα 1989
- 49 Παρασκευαΐδης Χριστόδουλος (Αρχιεπίσκοπος Αθηνών), Έρευνες και πειράματα επί του εμβρύου, Αθήνα 1989
- 50 Παρασκευαΐδης Χριστόδουλος (Αρχιεπίσκοπος Αθηνών), Προβληματισμοί από την εξέλιξη της γενετικής τεχνολογίας, Αθήνα 1984
- 51 Πατρώνος, Γ., “Το κήρυγμα στην Ορθόδοξη Πατερική Παράδοση”, στο περ. Θεολογία 82 / 2, Αθήνα 2011
- 52 Σμέμαν, Αλ., Η αποστολή της Εκκλησίας στον σύγχρονο κόσμο, Αθήνα 1983
- 53 Σταυρόπουλος, Α., Ποιμαντική της καθημερινής ζωής, Αθήνα 1992

- 54 Σταυρόπουλος, Χρ. (Αρχιμ.), Ευχαριστιακή Ποιμαντική. Η θεία Ευχαριστία κέντρο της ποιμαντικής διακονίας, Αθήνα 2006
- 55 Στογιάννος, Βασ., “Κυριακοδρόμια και κήρυγμα”, στα Ανάλεκτα, Θεσσαλονίκη 1988
- 56 Σωφρόνιος (Σαχάρωφ) Αρχιμ., Άσκησις και θεωρία, Ιερά Μονή Τιμίου Προδρόμου, Έσσεξ Αγγλίας 1996
- 57 Σωφρόνιος (Σαχάρωφ) Αρχιμ., Ο Άγιος Σιλουανός ο Αθωνίτης, Ιερά Μονή Τιμίου Προδρόμου, Έσσεξ Αγγλίας 1995
- 58 Σωφρόνιος (Σαχάρωφ) Αρχιμ., Οψόμεθα τον Θεόν καθώς έστι, Ιερά Μονή Τιμίου Προδρόμου, Έσσεξ Αγγλίας 1995
- 59 Σωφρόνιος (Σαχάρωφ) Αρχιμ., Περί Πνεύματος και Ζωής, Ιερά Μονή Τιμίου Προδρόμου, Έσσεξ Αγγλίας 1995
- 60 Σωφρόνιος (Σαχάρωφ) Αρχιμ., Περί προσευχής, Ιερά Μονή Τιμίου Προδρόμου, Έσσεξ Αγγλίας 1994
- 61 Τρακατέλλης, Δημ. (νυν αρχιεπ. Αμερικής), Παρουσία του Αγίου Πνεύματος, Αθήνα 1984
- 62 Φανάρας, Βασ., Υποβοηθούμενη αναπαραγωγή, Θεσσαλονίκη 2000
- 63 Φουντούλης, Ιωαν., Ομιλητική, Θεσσαλονίκη 1998
- 64 Χατζηνικολάου Νικόλαος (νυν Μητροπολίτης Μεσογαίας), Ελεύθεροι από το γονιδίωμα, Κέντρο Βιοϊατρικής Ηθικής και Δεοντολογίας, Αθήνα 2002
- 65 Ψαριανός Διονύσιος, μητρ. Σερβίων και Κοζάνης, Ο λόγος του Θεού, τ. Α΄, Αθήνα 2007
- 66 Μαντζαρίδης, Γ., Κοινωνιολογία του Χριστιανισμού, Θεσσαλονίκη 1995, σσ. 163-175
- 67 Μαντζαρίδης, Γ., Ορθόδοξη θεολογία και κοινωνική ζωή, Θεσσαλονίκη 1989

Ξένη βιβλιογραφία

- 1 Andronikof, M., Transplantation d'organs et ethique chretienne, Paris 1993
- 2 Bernard, J., Η βιοηθική, μτφρ. Ελένης Σπανού, Αθήνα 1996
- 3 Breck, J., The Sacred Gift of Life, Orthodox Christianity and Bioethics, New York 1998
- 4 Browning, D., Religius Ethics and Pastoral Care, Philadelphia 1983
- 5 Callahan, D., Cloning: “The work not done”, στο περ. Hasting Center Report, τευχ. 27, Σεπτ. - Οκτ. 1997
- 6 Engelhardt, H. Tz., “Μία ορθόδοξη προσέγγιση της βιοηθικής”. Στον τόμο Ζωντανή Ορθοδοξία στον σύγχρονο κόσμο, μετφρ. Ιωσήφ Ροηλίδης, Αθήνα 2001, σσ. 138-163
- 7 Engelhardt, H. Tz., The Foundation of Christian Bioethics, Lisse 2000
- 8 Flitchez, J., Situation Ethics. The New Morality, Philadelphia 1966
- 9 Florovsky π. Γεωργίου, Θέματα Ορθοδόξου Θεολογίας, Θεσσαλονίκη 1973
- 10 Harakas, St., Contemporary Moral Issues Facing the Orthodox Christian, Minneapolis, Minnesota 1983
- 11 Harakas, St., Toward Transfigured Life, Minneapolis, Minnesota 1983
- 12 Harakas, St., Wholeness of Faith and Life: Orthodox Christian Ethics, Part One, Patristic Ethics, Part Two, Church Life Ethics, Part Three, Orthodox Social Ethics, Brookline, Massachusetts 1999
- 13 Knox, J., The Ethics of Jesus in the Teaching of the Church, London 1961
- 14 Larchet, Jean-Claude, Pour une éthique de la procréation. Eléments d' Anthropologie patristique, Paris 1998
- 15 Ware Καλλίστου, Μητρ. Διοκλείας, The Orthodox Church, Middlessex England 1993
- 16 Ware Καλλίστου, Μητρ. Διοκλείας, Η εντός ημών Βασιλεία, Αθήνα 1994